

Zaniklá sklářská huť v Cikháji¹

Pavel Rous (2. 10. 2018)

Přírodní a sídelně historický kontext Cikháje

Obec Cikháj leží 10 kilometrů severoseverovýchodně od Žďáru nad Sázavou, v západní části Žďárských vrchů. Nachází se v nadmořské výšce 660 až 690 metrů mezi vrchem Tisůvka a Žákovou horou, resp. mezi téměř paralelně směřujícími počátky toků Stržského potoka² a Svatky. Jde o polohu na historickém česko-moravském pomezí. Zdejší přírodní podmínky pro sklářství stručně zmínil v rámci popisu geologických poměrů cikhájského katastru již Josef František Svoboda, když uvedl, že místní „*řulu prorážejí četné drobné žíly pegmatitu a žilných křemenů, jako větší na př. s[everně]. za obcí u silnice, které s bohatstvím dřeva umožňovaly průmysl sklářský*“. Zmínil také, že pramen Stržského potoka vyvěrá z „*Křemelové studně*“.³

Poloha v pomezním hvozdu později osídlená Cikhájem, byla zřejmě součástí pozemkového majetku, kterým Boček z Obřan obdaroval cisterciácký klášter ve Žďáře (nad Sázavou) při jeho založení v roce 1252. Ve druhé polovině 14. století náležela ke klášternímu statku Muenchperk (Vojnův Městec) a nacházela se možná na české straně zemské hranice.⁴ Od počátku své existence, prokázané od poloviny 17. století, Cikháj sdílel osud klášterního panství až do roku 1784, kdy došlo k definitivnímu zrušení žďárského kláštera a Cikháj se pak stal součástí nástupnického panského velkostatku Žďár, Nové Veselí a Vojnův Městec.

O Cikháji se uvádí, že první písemná zmínka o něm pochází z roku 1662⁵ a původ jeho jména je německý (*Ziegenhain) s významem Kozí hájek, případně lesík, nebo – v pejorativním smyslu – Kozí paseka.⁶ Jak ukazují historické zemské mapy, nejpozději od druhé poloviny 18. století se Cikháj nacházel na moravské

¹ Tato práce vznikla v rámci projektu Sklářství na Vysočině realizovaného Muzeem Vysočiny Havlíčkův Brod. Poděkování za pomoc patří zejména panu Rudolfu Hegebartovi z Cikháje, jenž poskytl cenné historicko-topografické a pamětnické informace.

² V minulosti byl Stržský potok považován za horní tok Sázavy a ve svém počátečním úseku byl nazýván také Cikhájským potokem.

³ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*. (Vlastivěda moravská II. Místopis), Brno 1937, s. 198–199.

⁴ O. CHLÁDEK, *Žďárský klášter a česko-moravská hranice*, Časopis Národního muzea – řada historická, roč. 176, 2007, s. 150 a 156; J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200.

⁵ L. HOSÁK – R. ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I (A–L)*, Praha 1970, s. 145. Přesnější zřejmě bude letopočet 1657, případně 1654 (viz níže).

⁶ L. HOSÁK – R. ŠRÁMEK, *Místní jména*, s. 145. Přehled jiných výkladů, z nichž žádný není spojitelný se sklářstvím, uvádí H. JURMAN, *Žďársko. Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov 1999, s. 31.

straně zemské hranice, která probíhala v jeho těsné blízkosti. Spolu s osadou Kocanda, vzdálenou od Cikháje téměř čtyři kilometry, tvořil od roku 1850 do první poloviny 20. století místní obec. V síti duchovní správy spadl do farnosti Zámek Žďár.⁷

Cikháj, který ještě z pohledu 19. století ležel hluboko v horách, obklopen vysokými lesy,⁸ si dodnes udržel charakter kolonizační enklávy v lesích Žďárských vrchů. Intravilán Cikháje tvoří dvě odlišně uspořádané části. Relativně izolovaná východní část, zvaná tradičně Dvůr, s poměrně pravidelnou ulicovou zástavbou, má svůj historický počátek nepochybně v někdejším vrchnostenském, tedy klášterním dvoře, zrušeném a rozparcelovaném na sklonku 18. století. Západní část Cikháje, rozkládající se převážně po obou stranách bezejmenného pravobřežního přítoku Stržského potoka, vykazuje rozptýlený, neuspořádaný charakter osídlení, který podle J. F. Svobody určuje obec Cikháj jako typ neucelených horských vsí pozdějšího kolonizačního období.⁹

Dosud známá data o životě cikhájské sklářské hutě

Vzhledem k tomu, že první písemné zmínky o Cikháji ze 17. století více či méně reflektují existenci cikhájské sklářské huti, zdálo by se pravděpodobné, že právě její založení bylo počátkem osídlení a kolonizace klášterního lesa v místě dnešní Cikháje. J. F. Svoboda míní, že cikhájská sklárna byla založena vrchností, ale kdy se tak stalo, se mu nepodařilo „*dosud přesněji zjistiti, zdá se však, že to bylo za kard. Dietrichštejna*“.¹⁰ Citovaný autor k tomu poznamenal, že získaná data, „*jsou zatím příliš kusá*“, nicméně konstatoval, že „*huťští dělníci byli tedy prvními osadníky, kteří si tu sroubili domky a mýtiny proměňovali v půdu ornou*“.¹¹ Je zřejmé, že otázku chronologického vztahu nejstarších prvků zdejšího sídelního vývoje, kterými byly klášterní dvůr, sklářská huť a osada rozptýleného charakteru západně od dvora, blíže objasní teprve budoucí výzkum.

Zatím nejstarší, i když nepřímý doklad o cikhájské sklářské huti, který zároveň představuje přímé potvrzení existence Cikháje jako sídla, našla Jiřina Medková v

⁷ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 198.

⁸ G. WOLNY, *Die Markgraßchaft Mähren topographisch, statistisch und historisch gezeichnet*, VI. Band, *Iglauer Kreis und mährische Enklaven*, Brünn 1842, s. 435.

⁹ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 199.

¹⁰ To by odpovídalo době mezi prvním zrušením kláštera a jeho obnovením, v níž mezi léty 1616 a 1638 patřilo klášterní panství do osobního vlastnictví zejména Františka kardinála z Ditrichštejna a po něm jeho synovce Maxmiliána (S. MIKULE, *Ditrichštejnské desky ve Žďáře*, [on-line]. c2018, [cit. 2018-02-25]. Dostupné z:

<http://www.muzeumzdar.cz/muzeum-a-historie/ditrichstejnske-desky-ve-zdare/>.

¹¹ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200. Podle jiné představy si skláři na území již existující osady a klášterního dvora založili „*také svoji osadu*“ (H. JURMAN, *Žďársko*, s. 31).

jedné žďárské matrice,¹² do níž byl v roce 1654 zapsán „*Matěj syn Šířera z Cikháje*“. Na okraj svého zjištění poměrně typického sklářského příjmení citovaná autorka poznamenala, aniž by uvedla souvislost s Cikhájem, nebo s jinými lokalitami, že „*jméno Šířů nebo Šířerů vyskytuje se pak ve žďárských matrikách častěji*“. A že se dá předpokládat jejich „*rodinná příbuznost s Schürery*“, kteří působili jako skláři na severní Moravě, konkrétně na kolštejnském, šilperském a hukvaldském panství v závěru 16. a na počátku 17. století.¹³ Je zajímavé, že Medková v jiné své práci naznačila bez odkazu na zdroj, že jmenovaný Matěj Šířer nebyl ve své době jediným Šířerem v Cikháji, když uvedla hned tři: „*Matěj, Jan, Jakub Šířové na Cikháji od 1650.*“¹⁴

Bezpečné potvrzení existence cikhájské sklářské huti pochází z června roku 1657, kdy byl do žďárské matriky jako otec zapsán „*skelmistr z Cikháje Vilém Fridrich*“.¹⁵ Podle Jiřího Adlera, objevitele zápisu, se lze domnívat, že skelmistr Vilém Fridrich „*je tentýž, co předtím provozoval huť v Křižánkách*“.¹⁶

Archivní údaje z následujících let se poměrně často týkají písařů na cikhájské sklářské huti. Z roku 1662 pochází stvrzenka „*B. Pynkáčka, huťského písaře v Cikháji (Czykhagi) z r. 1662 na zaplacení dluhu*“. Rokem 1668 je datována položka „*mezi pozůstalostními dluhy*“ připsaná „*»písaři huťskému na Cikháj«*“. K roku 1691 je uveden Matěj, „*písař huťský z Cikháje*“. Proto bylo možné „*právem souditi*“ že cikhájská huť v té době byla provozována „*v režii vrchnosti*“.¹⁷

¹² Byla to „*Matrika zámek Žďár, stará, str. 88*“ (J. MEDKOVÁ-LOSSMANNOVÁ, *České a moravské malované číše z údobí renesance. Příspěvek k lokalisaci a dějinám moravského sklářství*, disertační práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 1950).

¹³ J. MEDKOVÁ, *Z nejstarších archivních zpráv o moravském sklářství*. In: Příspěvky k dějinám skla a keramiky 2 (Rozpravy Národního technického muzea, sv. 57), Praha 1973, s. 51. Letopočet 1654 spojený s nejstarší zprávou o cikhájské sklárně zopakoval ještě A. KÁBA, *Sklářství na Vysočině*. In: A. Kába – J. Medková, *Sklářství na Vysočině* (katalog výstavy), Jihlava 1972, s. 6. Zprávy o cikhájském sklářství pocházející z let 1647, 1669 a 1701 zmínil bez odkazu na zdroj R. HEGENBART, *Než se zastavíte u studánek pod Žakovou horou*, [online]. c2009, [cit. 2017-03-13]. Dostupné z:

<http://www.hegenbart.cz/2009/10/nez-se-zastavite-u-studanek-pod-zakovou-horou/>.

¹⁴ J. MEDKOVÁ-LOSSMANNOVÁ, *České a moravské malované číše*, s. 31, pozn. 63.

¹⁵ J. ADLER, *Sklárny v okolí Herálce*, *Sklář a keramik*, roč. 30, 1980, s. 80, s odkazem na „*SOA Brno, matr. nar., odd., zemř. Žďár n. Sáz. 1653–1780, E 67/1186; 27. 6. 1657; 27. 6. 1657: Ex Czykhay: dítě: Dorothea, otec: Guillelmo Friedrich, matka: Salomena*“.

¹⁶ Vilém Fridrich jako skelmistr na huti v Moravských Křižánkách se v pramenech připomíná v letech 1649 až 1651 (J. F. SVOBODA, *Jihlavský kraj. Novoměstský okres*, (Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy [Díl IV]), Brno 1948, s. 456).

¹⁷ J. F. SVOBODA, *Horácké sklo. Příspěvek k dějinám moravského sklářství*. Zvláštní otisk z Národopisného Věstníku Československého, roč. 21, 1928, č. 1, s. 21; TÝŽ, *Žďárský okres*, s. 200. Nepodloženou informaci o cikhájské sklárně provozované v režii vrchnosti spojenou

Ke sklárně měla asi nějaký vztah „*Mandalena šelířova z Cikháje*“, zmíněná k roku 1674,¹⁸ možná manželka nebo dcera huťského topiče. Podle již citované žďárské matriky byl v roce 1693 písařem na cikhájské huti Ondřej Krieger a v roce 1714 Josef Reich, takže se dalo usuzovat, že huť byla stále ještě provozována v režii vrchnosti.¹⁹

K roku 1696 se uvádí „*Hons Schier z Cikháje*“,²⁰ jenž podle Svobody „*tu byl tehdy asi mistrem*“. V roce 1705 měl svatbu vdovec „*Jan Straka, sklenář z Cikháje, nájemce vrchnostenský*“, z čehož vyplývá, že „*huť byla tedy již pronajata*“. K roku 1711 je zmíněna jistá dcera vdaná v Cikháji za „*Křištofa sklenáře*“. A Tomáš Straka, „*sklenář*“ v Cikháji, je doložen k roku 1714.²¹

Na mapě Čech od Jana Kryštofa Müllera vydané roku 1720 je sklářská huť v Cikháji zaznamenána standardní značkou v podobě symbolického skleněného poháru, která se nachází na české straně zemské hranice²² a to na samém okraji Chrudimského kraje, přičemž u ní chybí místní název (obr. 1). Vezme-li se v potaz poloha uvedené značky v kontextu okolních sídel a toku Stržského potoka, je její ztotožnění s Cikhájem celkem nepochybné. Zvláště nápadnou topografickou shodu s realitou vykazuje na Müllerově mapě pomyslný rovnoramenný trojúhelník, jehož hlavní vrchol představuje předmětný symbol sklářství a zbývající vrcholy tvoří sídelní značky Škrdlovic a Světnova. Identifikaci Cikháje bezpečně potvrzuje podkladová Müllerova rukopisná mapa Čáslavského kraje vyhotovená v roce 1717,²³ která vykazuje prakticky ve stejné poloze mezi Herálcem a Škrdlovicemi, resp. Světnovem, sídelní bod na toku Stržského potoka s popiskem „*Tzikhay. glashütten.*“, nalézající se ale v tomto případě v cípu Čáslavského kraje (obr. 2).

---

s rokem 1667 má F. BUKÁČEK, *Zdobení horáckého skla*, Žďár nad Sázavou 1966, nestránkováno.

¹⁸ J. F. SVOBODA, *Horácké sklo*, s. 21; TÝŽ, *Žďárský okres*, s. 200. Autoři monografie o Žďáru nad Sázavou ji jmenují „*Mandalena Uhlířová*“ (M. ZEMEK – A. BARTUŠEK, *Dějiny Žďáru nad Sázavou II, 1. část, 1618–1784*, Havlíčkův Brod 1962, s. 160). Šelíř (také šalíř) vytápěl sklářskou pec a připravoval palivové dřevo.

¹⁹ J. ADLER, *Sklárny v okolí Herálce*, s. 80, opět s odkazem na „*SOA Brno, matr. nar., odd., zemř. Žďár n. Sáz. 1653–1780, E 67/1186*“.

²⁰ Tento Svobodův údaj později zřejmě ověřila J. Medková, když k němu připojila odkaz: „*Matrika města Žďáru, str. 96.*“ K Honsu Schierovi ještě doplnila, že jde patrně o téhož Schiera, jenž se podle zápisu v Protokolu žďárského panství („*Protokoll der Herrschaft Saar*“ – „*Žďárské rukopisy I/84*“) popral v roce 1683 se syny Ondřeje Aglastera, a možná i o téhož Jana Šíra, který coby mistr fryšavské hutě zemřel v roce 1705 (J. MEDKOVÁ-LOSSMANNOVÁ, *České a moravské malované číše*, s. 31, pozn. 61 a 62).

²¹ J. F. SVOBODA, *Horácké sklo*, s. 21; TÝŽ *Žďárský okres*, s. 200.

²² Stejný průběh zemské hranice v prostoru Herálce se opakuje i na Müllerově mapě Moravy (1716), na níž značka cikhájské sklárny chybí.

²³ V. ČADA – M. VICHROVÁ, *Rukopisné mapy Čech J. Ch. Müllera*, Kartografické listy, č. 17, 2009, s. 26.

Obr. 1. Výřez z mapy Čech od Jana Kryštofa Müllera vydané roku 1720. Symbolickým pohárem je vyznačena sklářská huť v místě Cikháje. Zdroj: <http://mapy.vugtk.cz/muller/zoomify.php?rs=2&lg=cze>.

Obr. 2. Sklářská huť Cikháj na detailu Müllеровy rukopisné mapy Čáslavského kraje z roku 1717. Zdroj: Památník národního písemnictví, Umělecké sbírky, bez inventárního čísla. Foto autor.

Závěrečná fáze života cikhájské sklářské hutě podle stávajících poznatků není ještě uspokojivě objasněna, mimo jiné i proto, že se možná a do jisté míry překrývá s provozem jiné sklářské hutě založené rovněž na klášterním panství u nedalekého dvora Kocanda. Dokonce když J. F. Svoboda citoval zápis z roku 1759 o sňatku Jakuba Kunráda z herálecké sklářské hutě s „*Františkou Webrovou z hutě na Kocandě*“, překvapivě připustil, že by se z něj „*dalo souditi, že cikhájská huť byla snad v místech, kde vznikla u ní osada Kocanda*“.²⁴ V takovém případě by ovšem bylo marné hledat stanoviště hutě v Cikháji. Uvedený zápis o sňatku vyložila Jarmila Brožová tak, že cikhájská huť byla před rokem 1759 „*přenesena na Kocandu*“.²⁵

J. F. Svoboda předpokládal, že zánik cikhájské hutě nastal „*asi*“ v roce 1771,²⁶ ve kterém došlo k odprodeji vrchnostenského cikhájského mlýna. A s ohledem na fakt, že odhad majetku zrušeného žďárského kláštera z roku 1787 sklárnu nezmiňuje, nepochybně už tehdy neexistovala a „*pozemky po ní zaujal vrchnostenský dvůr*“.²⁷ V uvedeném odhadu figuruje vesnice Cikháj jako „*dominikální lesní ves (Walddorf) o 20 domcích*“ se 133 obyvateli.²⁸

Novější data získaná archivním výzkumem vrhla na poslední období provozu sklářské hutě v Cikháji více světla. Jak zjistil J. Adler, „*od r. 1721, možná i dříve, zde byl skelmistrem Josef Kulminczer, za něhož pak huť zanikla*“. Ale nešlo o zánik konečný, neboť cikhájská huť „*znovu pracovala v létech 1753 až 1756, kdy definitivně zastavila práci. Tentokrát byl provoz této hutě současný s hutí na Kocandě*“, proto je možné, „*že i vedení obou skláren bylo společné*“. V tomto období (1753–1756) působil na cikhájské hutě „*malíř skla Karel Jager*“.²⁹

²⁴ J. F. SVOBODA, *Horácké sklo*, s. 21–22. Představu o cikhájské sklářské hutě u Kocandy, která je od Cikháje vzdálena téměř čtyři kilometry, zopakovali později F. BUKÁČEK, *Zaniklé horácké sklárny*. In: *Poličsko. Sborník prací*, Pardubice 1958, s. 63, jenž i později zmínil sklárnu v „*Cikháji-Kocandě*“ (F. BUKÁČEK, *Zdobení horáckého skla*, nestr.), a autoři monografie o Žďáru nad Sázavou (M. ZEMEK – A. BARTUŠEK, *Dějiny Žďáru nad Sázavou II*, s. 160–161). Nedlouho poté Adler na základě svých nových poznatků (viz níže) prohlásil, že „*není možno souhlasit*“ se ztotožněním hutě Cikháj a hutě Kocanda (J. ADLER, *Sklárny v okolí Herálce*, s. 80). Podrobnější informace o kocandské sklárně, jež pracovala v letech 1747 až cca 1773, publikovali J. BROŽOVÁ, *Sklárny v oblasti Českomoravské vrchoviny*, *Ars vitraria* roč. 3, 1971, s. 51), J. ADLER, *Sklárny v okolí Herálce*, s. 81, a P. ROUS, *Zaniklá sklářská huť na Kocandě u Herálce (okr. Žďár nad Sázavou)*, v tisku.

²⁵ J. BROŽOVÁ, *Sklárny v oblasti*, s. 47; podobně A. KÁBA, *Sklářství na Vysočině*, s. 6.

²⁶ Zde stojí za zmínku, že podle Chylíkova přehledu žila cikhájská sklárna „*asi do r. 1770*“ (J. CHYLÍK, *Přehled dějin moravského průmyslu. Díl I. Do polovice XVIII. století*. Knižnice Matice moravské, sv. 3. Brno 1948, s. 98).

²⁷ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200, 202. Tímto konstatováním Svoboda zřejmě opustil svoji představu z roku 1928 o možném stanovišti cikhájské hutě na Kocandě.

²⁸ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200.

²⁹ J. ADLER, *Sklárny v okolí Herálce*, s. 80, opět s odkazem na „*SOA Brno, matr. nar., odd., zemř. Žďár n. Sáz. 1653–1780, E 67/1186*“.

Obr. 3. Bezejmenná opuštěná sklářská huť na severovýchodním okraji cikhájského lesního revíru zakreslená na mapě lesů žďárského panství z roku 1796. Zdroj: MZA v Brně, f. F 214, inv. č. 2732, Geometrische Plan 1796. Foto autor.

Je pravděpodobné, že uvedené krátkodobé obnovení provozu souviselo s přebytkem polomového dřeva na Žďárských vrších po rozsáhlé větrné kalamitě v roce 1740, který se stal podnětem pro založení několika sklářských hutí,³⁰ k nimž patřila i již zmíněná klášterní huť Kocanda (1747–cca 1773). Zda se v Cikháji vyplatilo k roku 1753 znovu zprovoznit dvě tři desítky let opuštěnou sklárnu a dopravovat k ní polomové dřevo, je otázkou. Je spíš pravděpodobnější, že zprávy z let 1753–1756 se budou týkat nově postavené hutě na klášterním panství, jejíž stanoviště se nalézalo v cikhájském lesním revíru, a to až u jeho okraje, přibližně tři kilometry severovýchodně od Cikháje, v poloze i dnes spadající do cikhájského katastrálního území. Důkaz o někdejší existenci této zatím bezejmenné sklárny podává už zmíněná mapa lesů žďárského panství z roku 1796 (obr. 3).³¹ Hypoteticky tak lze uzavřít, že na žďárském klášterním panství byly za vlády opata Bernarda Henneta (1738–1770) postupně založeny v

³⁰ Na sousedním, novoměstském panství to byly sklárny Brušovec (1740–1759) a Kolářka (1750–1763).

³¹ Stanoviště této bezejmenné hutě se v lesním terénu na severovýchodním úpatí Žákovy hory zatím nepodařilo vypátrat (L. LUKÁŠEK – V. RÁMIŠ, *Sklárny na Vysočině od 15. do 20. století*, nepublikovaná práce pro soutěž Středoškolská odborná činnost na Gymnáziu Žďár nad Sázavou, 1992, s. 44–45; pozitivní nález nezaznamenaly ani terénní průzkumy v rámci projektu Sklárství na Vysočině provedené v letech 2016 a 2018). Informace, která se hledané sklárny nesporně týká, pochází z počátku 20. století: „*Od Placu [tj. od osady Plac poblíž Kocandy u Herálce] směrem k bývalému mlýnu Rumpoltovu jsou patrné stopy zašlé sklárny.*“ (K. V. ADÁMEK, *Z lidového podání na Hlinecku*, Zprávy Musea okresu hlineckého I, 1908, s. 67).

cikhájském lese v době kolem poloviny 18. století dvě sklárny k zužitkování přebytečného lesního dřeva. Ale tato podnikatelská aktivita již nesouvisela s někdejší sklářskou hutí v Cikháji, která tehdy byla už poměrně vzdálenou minulostí.

Sklářské archeologické nálezy a stanoviště hutě

V dnešním Cikháji se žádné zjevné památky či stopy po sklářské hutí a jejím provozně technickém i obytném zázemí nezachovaly, což poněkud kontrastuje s faktem, že podle stávajících poznatků cikhájská sklárna pracovala minimálně po dobu asi sedmdesáti let. Nelze však přehlédnout faktor času – od jejího zániku uplynula skoro tři století.

Ani v době před více než sto lety nebylo možné přesně ukázat místo, kde huť stávala, jak vyplývá z jednoho vlastivědného článku publikovaného v roce 1907. Jeho autor, Amos Harnach, tehdejší učitel v Cikháji, zato poukázal na místa výskytu, resp. nálezů sklářského archeologického materiálu, který pro něj představoval sice výmluvnou, ale jedinou oporu domněnky o zaniklé sklářské hutí. Počátek osídlení Cikháje byl podle Harnacha spojen s aktivitami uhlířů a snad i horníků, „*avšak z hojně nalézáných památek lze usouditi, že byla zde kdysi i huť skelná, o níž udržovaly se vzpomínky i u nynějších (starších) obyvatelů. Tak nalézají se na polích trati »za rybníčkem« hojně kusy pávních tavících se stopami skloviny, které sem jistě z daleka nebyly dovezeny; mimo to v tratích »za rybníčkem«, »v březině« a »u přihůnka« nacházejí se velmi hojně střípky, vlastně zlomky a odpadky skla, jaké se v hutích jeví. Jistě i tyto mají svůj původ v obci samé; rovněž přišlo se před lety při hledání vody na louce pod nynějším »Dvorem« na množství skleněných střípků v hloubce as 0.5 m*“.³²

Harnachův výčet nálezových míst posloužil, spolu s ještě jednou v literatuře zjištěnou stručnou zmínkou o tom, že „*sklárna podle nalezených střeptů asi pracovala přímo v panském dvoře, i když ji prameny situují až na Kocandu*“,³³ jako návod pro terénní průzkum v letech 2016–2018.³⁴ Ten se neobešel bez významné pomoci ze strany Rudolfa Hegenbarta, znalce místní historie a topografie, pocházejícího z Cikháje. Záchytným bodem se stala jeho identifikace

³² A. HARNACH, *Základem nynější obce Cikháje...*, Žďárský obzor 1. 7. 1907, s. 27.

³³ H. JURMAN, *Žďársko*, s. 31. V této souvislosti také nelze přehlédnout již zmíněný údaj o tom, že pozemky po zrušené sklárně zaujal vrchnostenský dvůr (J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200).

³⁴ Povrchové průzkumy a sběry provedl autor tohoto příspěvku ve dnech 6. a 11. 4. 2016, 25. a 27. 3. 2017 a 22. 3. 2018. Příslušné zprávy a získané archeologické nálezy jsou uloženy v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod.

dnes již téměř zmizelého „rybníčku“ a určení poloh V březině, Za rybníčkem a U příhůnka (obr. 4).

Obr. 4. Lokalizace pomístních/trat'ových názvů U příhůnka, Za rybníčkem a V březině na dnešní mapě Cikháje podle Rudolfa Hegenbarta. Poloha rybníčku vztahujícího se k názvu Za rybníčkem je označena šipkou. V uvedených tratích byl před více než sto lety zaznamenán výskyt sklářských archeologických nálezů. Mapový podklad: <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>.

Zatímco sběr v nepočtených krtinách v přístupné části rozlehlé svažité louky jižně od někdejšího dvora, resp. místní části Dvůr, vyzněl zcela negativně, severně od dnes již téměř zaniklého „rybníčku“, byl zaznamenán převážně nenápadný a rovnoměrný povrchový výskyt drobnotvarého sklářského archeologického materiálu na polních parcelách č. 241/2, 241/3, 243, 244/5 a 244/8, tedy v podstatě v polní trati U příhůnka. Zjištěná nálezová plocha protažená ve směru S – J, jež dosahovala délky až 200 metrů a šířky až 100 metrů, se vklíní do severní části intravilánu Cikháje a na svém východním okraji sousedí se silnicí Cikháj – Herálec (obr. 5:8, 6). Na tomto nalezišti výrazně převažovaly nálezy skelných tavenin a technické sklářské keramiky. Získané vzorky skelných tavenin (21 kusů) zahrnují vedle přírodně zeleného více či méně čirého skla různých odstínů a šamotu s taveninovým sklem také tři kusy opakního modrého až mléčně modrého skla (obr. 7). Technickou keramikou zastupují ponejvíce fragmenty sklářských pánví a pánviček (obr. 8). Kromě těchto vzorků bylo nasbíráno také dvacet drobných zlomků skla pocházejících z výrobků, pracovního odpadu a skelných tavenin atypického zbarvení (obr. 9). Jedenáct z nich lze podle předběžného posouzení charakterizovat jako přírodně zelené, více či méně transparentní sklo různých odstínů. Patří mezi ně i dva, možná až čtyři zlomky, pocházející z

okenních terčů. Dále jsou přítomny tři zlomky čirého skla s nafialovělým zabarvením, tj. poznamenané solarizací. Z nich jeden je úlomkem z okraje (o průměru cca 22 až 24 cm) pocházejícího z roztáčené části neurčeného výrobku. Po jednom zlomku je zastoupeno světle modrozelené a slabě medově nažloutlé transparentní sklo. Tři amorfnní kusy mléčně modrého a modrého opakního skla mají charakter tzv. agatinu a jeden zlomek foukaného výrobku z mléčně modrého průsvitného skla má vzhled opalínu – teoreticky by se proto o nich mohlo uvažovat jako o intruzi z mladšího časového horizontu, tj. nesouvisející s produkcí cikhájské sklárny.³⁵ Z celkového pohledu nálezy zřetelně vykazovaly charakter přemístěného a rozvlečením značně fragmentarizovaného sklářského odpadu, čemuž na poměrně rozlehlé nálezové ploše odpovídala absence reliéfních i jiných stop po stavebních objektech, vodoteči, či vodní nádrži, potvrzená ostatně i starými mapami, počínaje prvním vojenským mapováním.

Obr. 5. Mapka dnešního Cikháje s vyznačením objektů a poloh s jistým nebo možným vztahem k zaniklému sklářství. 1 – areál panského dvora, 2 – obytné stavení čp. 30, 3 – parcely domků čp. 25 a 26, 4 – stavení čp. 9, kterému se říkalo „šlejfirna“, 5 – bývalá usedlost čp. 8, jejímž majitelem byl na sklonku 18. století Josef Schier, 6 – stavení čp. 16, někdejší panský hostinec, kterému se říkalo U šroubařů, nebo Ve šroubně, 7 – zaniklý mlýn u Mlynářova rybníku, hypotetické stanoviště stupníku cikhájské sklárny, 8 – polní plocha s výskytem přemístěného a rozvlečeného sklářského archeologického materiálu. Mapový podklad: <http://gis.zdarns.cz/mapa/katastralni-mapa/?lb=bmp&ly=pa&lbo=1&lyo=&c=-638704.8%3A-1105675.1&z=8>.

³⁵ Za konzultaci nálezů v uvedeném souboru a upřesnění jejich klasifikace náleží poděkování Michalu Gelnarovi.

Obr. 6. Naleziště sklářského odpadu na polích v poloze U přihůnka. Pohled od jihovýchodu.
Foto autor, 2016.

Obr. 7. Vzorok skelných tavenin a šamotu s taveninovým sklem. Sběr v poloze U přihůnka,
2016.

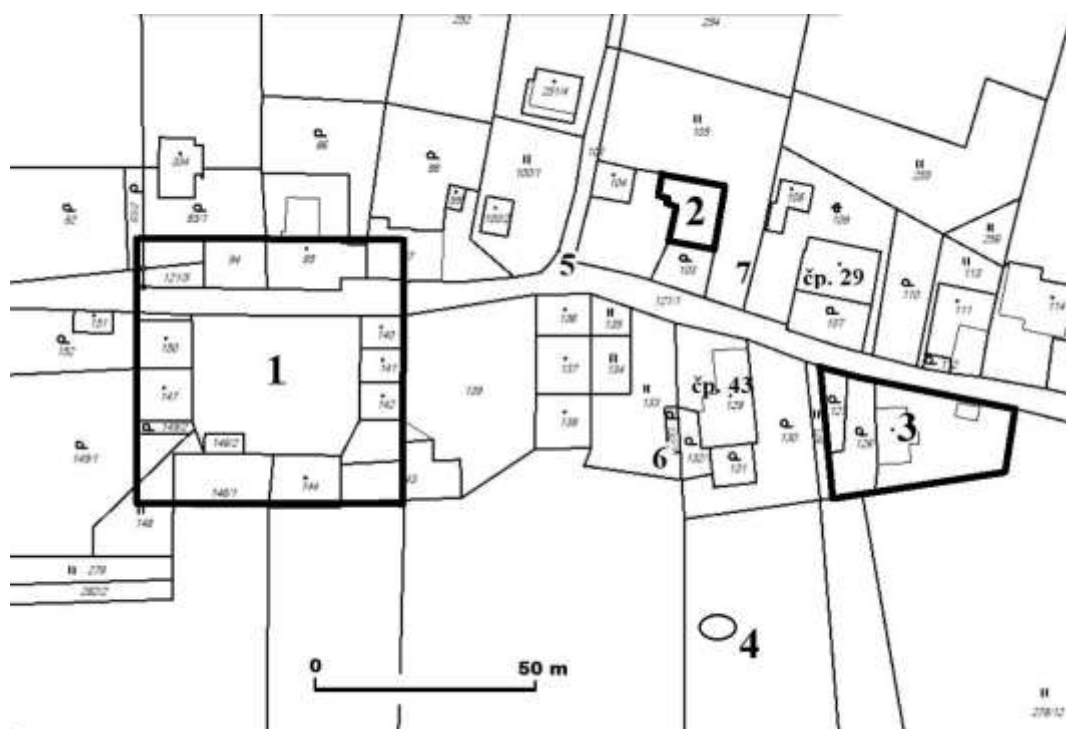

Obr. 8. Vzorokly zlomků sklářských pánví, resp. šamotu. Sběr v poloze U přiřhůnka, 2016.

Obr. 9. Zlomkly skla (artefaktů, pracovního odpadu a tavenin). Sběr v poloze U přiřhůnka, 2016.

Povrchovým průzkumem v areálu bývalého panského dvora a v jeho bezprostředním okolí nebyly zjištěny žádné známky zaniklého sklárství.³⁶ Severně od dvora, na podlouhlé louce (parc. č. 262/14), byl na krtinách zachycen pouze jeden relevantní drobný zlomek skla, zatímco na okraji vzdálenějšího pole (parc. č. 262/2) nebyl na uvláčené oranici sklářský materiál zaznamenán vůbec. Zásadní údaj pro lokalizaci hutě poskytl opět R. Hegenbart, jenž si zapamatoval, že v době svého dětství slyšel v cikhájské škole od řídicího učitele Oldřicha Bartoše, jakož i od svých rodičů, že sklárna měla stát v místní části Dvůr tam, kde se nachází tzv. Popelovo stavení. Jde o přízemní venkovský dům čp. 30, který je vzdálen přibližně 100 metrů východně od místa někdejšího panského dvora a tvoří součást původní ulicové zástavby Dvora (obr. 5:2, 10:2, 11).

Obr. 10. Cikháj, místní část Dvůr. 1 - původní areál čtyřstranného klášterního, resp. panského dvora, 2 – čp. 30, tzv. Popelovo stavení nacházející se údajně na místě sklárny, 3 – areál domků čp. 25 a 26, postavených na místě někdejší draslovnny, 4 – přibližná poloha rybníčku zaniklého ve 20. století, 5 – místo nálezu zlomků sklářských pánví, šamotu a pecní vyzdívky v roce 2017, 6 – povrchový výskyt sklářského odpadu, 7 – terénní vkleslina na pozemku u čp. 30. Mapový podklad: <http://nahlizeni.dokn.cuzk.cz/>.

³⁶ Příhodnou možností pro sběr přitom nabídla skrývka a část výhozu zeminy z výkopu pro základy rodinného domu čp. 73 postaveného u severozápadního nároží areálu někdejšího panského dvora.

Při prohlídce parcel přilehlých k čp. 30 nebyla zjištěna žádná zjevná „sklářská“ stopa. Registrován zde byl povrch terénu celkem ještě nezasažený aplanační kultivací. Podél východního oplocení se na něm projevovala protáhlá mělká vkleslina, zřetelně způsobená sedáním zeminy (obr. 10:7). Pozitivní nález byl učiněn v bezprostředním sousedství areálu čp. 30, a to u paty betonového sloupu elektrického vedení (obr. 10:5, 12), v malém zbytku výhozu zeminy pocházejícím nepochybně z hloubení základu pro uvedený sloup. Na povrchu i na bočním narušení tohoto výkopku bylo možné rozeznat několik fragmentů sklářských pánví, resp. šamotu. Celkem bylo odtud vyjmuto osm kusů nálezů (obr. 13). Z nich stojí za pozornost fragment okraje dna pánve (síla stěny 38 mm, síla dna 42 mm, průměr dna cca 44 cm) s uvnitř dochovaným pánvovým sklem, fragment stěny pánve, jejíž průměr v horním okraji přesahoval 48 cm, fragment šamotové cihly (šířka >10 cm, délka >11 cm a výška, resp. tloušťka >7 cm), jejíž dochovaný povrch je pokryt vrstvou taveninového skla, a fragment vyzdívky pece obsahující kámen, zlomek cihly a taveninové sklo. Velikost nálezů, dosahující 9 až 17 centimetrů, i jejich výskyt v kumulaci představují významné potvrzení pamětnické informace o Popelově stavení nacházejícím se v místech cikhájské sklářské hutě.

Obr. 11. Cikháje, místní část Dvůr. Pohled na tzv. Popelovo stavení (čp. 30) od jihu. Foto autor, 2017.

Obr. 12. Cikháj, místní část Dvůr. Stavení čp. 30 zvané Popelovo z pohledu od jihozápadu. Uprostřed záběru betonový sloup, u jehož paty byly nalezeny zlomky sklářských pánví, šamotu a fragment patrně pecní vyzdívky. Foto autor, 2017.

Obr. 13. Soubor nálezů objevených v roce 2017 u paty sloupu poblíž stavení čp. 30.

Existují ještě další skutečnosti, které zvyšují jistotu v lokalizaci cikhájské sklárny. Jižně od Popelova stavení byl u protilehlého domu čp. 43 (tzv. Weisovo stavení) na několika málo krčinách vyskytujících se až u jižního okraje parcely č. 133 (trvalý travní porost), vymezeného ohradníkem sousední pastviny, zaznamenán poměrně nápadný výskyt drobných fragmentů skelných tavenin, šamotu a křemene (obr. 10:6). A jižně od čp. 43 se v terénu pastviny projevuje už jen slabě znatelnou terénní nerovností stopa po zaniklém bezmála miniaturním rybníčku (obr. 10:4), který podle Hegenbartovy vzpomínky existoval ještě v polovině 20. století. Tento rybníček pravděpodobně představoval poslední svědectví o někdejší malé vodoteči, která, jak ukazuje mapa lesů žďárského panství z r. 1796, protékala také vedle stavení identifikovatelného jako čp. 30 (obr. 14). A právě u něj, v jeho bezprostředním západním sousedství, je na jejím toku zakreslena malá vodní nádrž, kterou lze vyložit jako bývalý „hutní rybníček“, založený pro potřeby sklářské hutě.

Obr. 14. Panský dvůr v Cikháji a emfyteutizační zástavba v jeho východním sousedství na detailu mapy lesů žďárského panství z roku 1796. U stavení, nacházejícího se přibližně v prostoru dnešního čp. 30, je na dnes zmizelé vodoteči ještě zachycen pravděpodobný „hutní rybníček“ – rezervoár vody pro sklářský provoz. Zdroj: MZA v Brně, f. F 214, inv. č. 2732, Geometrische Plan 1796. Foto autor.

Dostupná literatura uvádí, že ke zrušení, rozdělení a emfyteutizaci panského dvora v Cikháji došlo v letech 1788 a 1789 a v období let 1795 až 1798 byly zbývající objekty a pozemky panského dvora rozděleny na 15 familií, čímž byl dán počátek vzniku místní části Dvůr. Nové vlastnické poměry byly zaknihovány

v roce 1798.³⁷ Podle jejich stručné rekapitulace provedené J. F. Svobodou si na dílu pozemku s dnešním Popelovým stavením čp. 30 postavil svůj domek familiant Jan Weis a sousedící familii, na níž vyrostlo stavení čp. 29, získala jistá vdova Muchová. Pokud na obou těchto familiích nestály v době jejich přidělení žádné stavební objekty (Svoboda je nezmiňuje), které bylo jinak nutno odkupovat, znamenalo by to, že pozůstatky sklářské hutě byly odstraněny někdy před rokem 1795, resp. 1798.³⁸ Zásadní informaci v tomto ohledu nepodávají ani mapy tzv. prvního vojenského mapování (1764–1783) pocházející z doby před zrušením a rozparcelováním panského dvora. V Cikháji, zakresleném na mapě Čech vně zemské hranice, je tento dvůr zachycen jako osamocený objekt (obr. 15), oproti tomu na mapě Moravy jsou vedle východního křídla dvora schematicky vyznačena dvě stavení (obr. 16), o jejichž souvislosti s někdejší sklárnou by se snad mohlo spekulovat.

Obr. 15. Cikháj na mapě Čech vyhotovené v rámci prvního vojenského mapování (1764–1783).

Zdroj:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c200.

³⁷ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 201; G. WOLNY, *Die Markgraffschaft Mähren*, s. 436.

³⁸ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 201. K tomu je třeba poznamenat, že ve Svobodově přehledu chybí zmínka o počátku stavení čp. 43, jež mohlo být také postaveno na části areálu někdejší sklárny.

Obr. 16. Cikháj na mapě Moravy vyhotovené v rámci prvního vojenského mapování (1764–1783). Zdroj:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m022.

Ostatní stopy po cikhájském sklářství

Z doby po ukončení provozu sklářské hutě známe z Cikháje tři osobní jména, která by mohla patřit buď bývalým sklářům, nebo jejich potomkům. V citované pozemkové knize se uvádí Josef „Schier“ ze zahradnické usedlosti čp. 8 (obr. 5:5). Polovinu největšího, obytného stavení označeného čp. 1 (obr. 17), které bylo součástí zrušeného a v roce 1789 rozparcelovaného panského dvora, koupil Bedřich Straka za 432 zl., což bylo dodatečně zapsáno do pozemkové knihy v roce 1798. Pozornost si zaslouží také „sklářské“ příjmení Peschel, přestože se podle publikovaných informací nevyskytlo v souvislosti s cikhájskou sklárnou. František Peschel se stal před rokem 1788 vlastníkem bývalé panské krčmy (čp. 16), k níž náleželo 23 měřic pozemků, a Petr Peschel figuruje v pozemkové knize jako vlastník zahradnického stavení čp. 5.³⁹

³⁹ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 200–201. Václav Pešle, nebo také Pešl se připomíná jako skelmistr a majitel hutě ve Fryšavě v letech 1587–1630, po něm fryšavskou sklárnu vedl až do roku 1654 jeden z jeho čtyř synů, Kryštof (J. F. SVOBODA, *Jihlavský kraj*, s. 344–345). Ve sklářské tradici tohoto rodu pravděpodobně pokračovali Peschelové, resp. Peschlové, doložení od počátku 19. století ve sklárnách na jihovýchodní Moravě (*Stránky Josefa Kubely věnované genealogii. Sklářství*. [on-line]. c2011, [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: <http://www.kubela.info/>).

Obr. 17. Cikháj, místní část Dvůr. Západní, obytné křídlo čtyřstranného panského dvora z pohledu od jihovýchodu. Foto autor, 2018.

Otázka lokalizace sklářské osady, která vedle vrchnostenského dvora mohla představovat počátek Cikháje, zůstává zatím otevřená. Z praktického hlediska lze předpokládat, že obydlí sklářů stála v okolí huti, tedy v blízkosti dvora, ale takovouto představu zatím nepodporuje žádná indicie. Případně se skláři se svými rodinami mohli usadit v poněkud vzdálenější osadě v místě dnešní západní části Cikháje, pokud tuto osadu přímo nezaložili. Druhé možnosti se dotkl zmíněný cikhájský učitel A. Harnach, když napsal, aniž by znal stanoviště hutě, že „*dělníci v huti byli asi Němci, neboť dosud jsou na několika domech přezdívky »u Saxů« a »u Saxičků«*. *Patrně bylo kol huti několik chalup, v nichž bydlící dělníci každý kousek pole si upravili. Dosud zvou se ta pole »gruntovní« na rozdíl od oněch, která přikoupena byla po zrušení dvoru*“.⁴⁰

V místní tradici se až do počátku 20. století udržela souvislost dvou cikhájských stavení s někdejší sklářstvím. V citovaném Harnachově článku z roku 1907 stojí, že „*dosud jsou obyvatelé, kteří pamatují, že na př. v čís. 9. říkávalo se »u šlejfirů«* *patrně proto, že sklo (alespoň okraje zhruba) obušovali*“.⁴¹ Stojí za zmínku, že obytné stavení čp. 9, dnes zcela přestavěné, se nachází na západním okraji intravilánu (obr. 5:4), v těsném sousedství s čp. 8, které, jak výše zmíněno, patřilo na sklonku 18. století Josefu Schierovi. Se sklářstvím byl v místním povědomí ještě spojován objekt někdejší panské hospody čp. 16 (obr. 5:6, 18, 19),

⁴⁰ A. HARNACH, *Základem nynější obce*, s. 27.

⁴¹ Tamtéž.

u níž se podle Harnacha „*snad i z oněch dob [kdy v Cikháji pracovala sklárna] udržel se název »u šroubařů« nebo »ve šroubně«*“.⁴² Později se místní tradice pokusila o vysvětlení neobvyklého pomístního názvu: „*Říkalo se, že v době rozvinutého sklárství se zde vyráběly šrouby a jiná zařízení. Budova měla mít název Ve šroubárně.*“⁴³ Skutečnost je taková, že šroubaři (Schraubenmacher, Zinnmacher, cínaři) pracovali při sklářských hutích, v jejichž výrobním sortimentu byly zastoupeny skleněné lahve – prysky. Zhotovovali na ně cínové montáže - šroubové uzávěry (Schraubenverschlüsse) a víčka. Své dílny nemuseli mít přímo u huti.⁴⁴

Obr. 18. Cikháj, stavení čp. 16 – bývalá panská hospoda, odkazující svým někdejším názvem U šroubařů, případně Ve šroubně, na sklářskou minulost. Snímek z roku 1945. Zdroj: *Cikháj. Oficiální stránky obce. Historie*. [on-line]. c2006–2017, [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.cikhaj.cz/obcan/obecni-urad/historie/>.

⁴² Tamtéž.

⁴³ *Cikháj. Oficiální stránky obce. Kulturní památky a zajímavosti*. [on-line]. c2006–2017, [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.cikhaj.cz/pro-turisty/kulturni-pamatky/>.

⁴⁴ Poděkování za objasnění šroubařské profese patří PhDr. Jitce Lněničkové. Ze Žďárska je znám šroubař Jana Burkert, jenž v roce 1696 provozoval při sklářské huti v (Novém) Jimramově „*řemeslo šraubařské*“ již dvanáctým rokem (E. PAVLISOVÁ, *Sklárství v oblasti Žďárských vrchů do přelomu 18. a 19. století*, disertační práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 1977).

Obr. 19. Cikháj, stavení čp. 16 na snímku z roku 2016. Foto autor.

Další nepřímá stopa po cikhájské sklárně se nachází v již citovaném Svobodově stručném přehledu familiantů usazených v rámci emfyteuze u bývalého panského dvora. Patřili mezi ně i Václav Cempírek a Josef Bureš, kteří si odkoupili „část draslovny“ na pozemku o velikosti dvou familií, kde si pak postavili domky čp. 25 a čp. 26.⁴⁵ Polohu draslárny, v níž se pro cikhájskou huť vyráběla z dřevného popela potaš, tehdy nezbytné sklářské tavivo, tak lze snadno určit (obr. 5:3, 10:3). Od předpokládaného stanoviště sklářské hutě ji dělilo jen asi 70 metrů. Návaznost výroby potaše na provoz sklárny je tedy zjevná, i když vrchnost mohla s potaší obchodovat také nezávisle, či ještě dlouho po zániku sklárny.

Na rozdíl od draslárny zatím chybí, a to i v pomístních názvech, jakákoliv zmínka o stupníku, který zásoboval cikhájskou sklářskou huť zejména základním materiálem pro přípravu sklářského kmene – křemenem rozdrčeným na písek. Stoupy poháněné vodním kolem mohly pracovat nejspíš v místě pozdějšího panského mlýna, který stával pod hrází dnešního Mlynářova rybníka (obr. 5:7)⁴⁶ zřízeného na Stržském potoce. Ve stejné poloze se rybník se značkou vodního

⁴⁵ J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 201.

⁴⁶ Název Mlynářův rybník se ustálil asi v poměrně nedávné době. V první polovině 20. století se o něm ještě psalo jako o rybníku „nade mlýnem“, event. „mlýnském“ rybníku (J. F. SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 199), případné jiné pojmenování ze starší doby zatím nebylo zjištěno.

kola nachází na mapě Moravy z druhé poloviny 18. století (obr. 11), vyhotovené v rámci prvního vojenského mapování. Doklad o jiném zařízení s vodním kolem v Cikháji datovatelném do 17.–18. století zatím chybí. Zatím jediný povrchový průzkum provedený v místě zaniklého mlýna pod hrází Mlynářova rybníka na stopy po provozu stupníku nenarazil.

Závěr

Z předloženého souhrnu dosud známých údajů o sklářské huti v Cikháji vyplývá, že tato sklárna, založená, provozovaná a pak pronajímaná cisterciáckým klášterem ve Žďáře, nejspíš představovala, spolu s klášterním hospodářským dvorem, počátek osídlení, resp. kolonizace určeného dílu rozlehlých lesů klášterního panství. Provoz cikhájské sklárny, doložený od padesátých let 17. století, byl ukončen někdy po roce 1721. Její krátkodobé obnovení v první polovině padesátých let 18. století bude třeba ověřit v pramenech, příslušné zprávy se totiž nejspíš budou týkat jiné hutě, která byla postavena na okraji cikhájského lesního revíru. Z poměrně dlouhé historie sklárny zatím známe jmenovitě pouze šest, možná sedm skelmistrů a sklářských tovaryšů a čtyři hutní písaře – vrchnostenské správce. Tradované názvy dvou cikhájských stavení upomínají na broušení skla a výrobu šroubovaných lahví (opatřených cínovými šroubovými uzávěry). První terénní poznatky a archeologické nálezy ukazují, že sklárna se nacházela v blízkosti klášterního dvora, neboť stanoviště hutní haly lze s největší pravděpodobností podle pozitivního ověření ojedinělé pamětnické informace lokalizovat do místní části Dvůr, a to do prostoru s obytným stavením čp. 30. Potaš potřebná pro sklárnu se vyráběla v poblíž se nacházející draslovně. Uzavřít je možné konstatováním, že na mapě poznání cikhájské sklářské hutě zatím převažují bílá místa, která budou nepochybně zaplňována novými poznatky vytěženými zejména z archivních zdrojů a z terénu.

Literatura

ADÁMEK, Karel Václav, *Z lidového podání na Hlinecku*, Zprávy Musea okresu hlineckého I, 1908, s. 63–79.

ADLER, Jiří, *Sklárny v okolí Herálce*, Sklář a keramik, roč. 30, 1980, s. 79–84.

BROŽOVÁ, Jarmila, *Sklárny v oblasti Českomoravské vrchoviny*, Ars vitraria, roč. 3, 1971, s. 42–62.

BUKÁČEK, František, *Zaniklé horácké sklárny*. In: *Poličsko. Sborník prací*, Pardubice 1958, s. 61–69.

BUKÁČEK, František, *Zdobení horáckého skla, Žďár nad Sázavou 1966*, nestránkováno.

ČADA Václav – VICHROVÁ, Martina, *Rukopisné mapy Čech J. Ch. Müllera*, Kartografické listy, č. 17, 2009, s. 21–30.

HARNACH, Amos, *Základem nynější obce Cikháje...*, *Žďárský obzor* 1. 7. 1907, s. 27.

HEGENBART, Rudolf, *Než se zastavíte u studánek pod Žákovou horou*, [on-line]. c2009, [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <http://www.hegenbart.cz/2009/10/nez-se-zastavite-u-studanek-pod-zakovou-horou/>.

HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I (A–L)*, Praha 1970.

CHLÁDEK, Oldřich, *Žďárský klášter a česko-moravská hranice*, *Časopis Národního muzea – řada historická*, roč. 176, 2007, s. 144–160.

CHYLÍK, Jindřich, *Přehled dějin moravského průmyslu. Díl I. Do polovice XVIII. století*. Knižnice Matice moravské, sv. 3. Brno 1948.

JURMAN, Hynek, *Žďársko. Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov 1999.

KÁBA, Arnošt, *Sklářství na Vysočině*. In: Arnošt Kába – Jiřina Medková, *Sklářství na Vysočině (katalog výstavy)*, Jihlava 1972, s. 3–18.

LUKÁŠEK, Libor – RÁMIŠ, Vladan, *Sklárny na Vysočině od 15. do 20. století*, nepublikovaná práce pro soutěž Středoškolská odborná činnost na Gymnáziu Žďár nad Sázavou, 1992.

MEDKOVÁ, Jiřina, *Z nejstarších archivních zpráv o moravském sklářství*. In: *Příspěvky k dějinám skla a keramiky 2 (Rozpravy Národního technického muzea, sv. 57)*, Praha 1973, s. 45–52.

MEDKOVÁ-LOSSMANNOVÁ, Jiřina, *České a moravské malované číše z údobí renesance. Příspěvek k lokalisaci a dějinám moravského sklářství*, disertační práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 1950.

MIKULE, Stanislav, *Ditrichštejnské desky ve Žďáře*, [on-line]. c2018, [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://www.muzeumzdar.cz/muzeum-a-historie/ditrichstejnske-desky-ve-zdare/>.

PAVLISOVÁ, Emílie, *Sklářství v oblasti Žďárských vrchů do přelomu 18. a 19. století*, disertační práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 1977.

ROUS, Pavel, *Zaniklá sklářská huť na Kocandě u Herálce (okr. Žďár nad Sázavou)*, v tisku.

SVOBODA, Josef František, *Horácké sklo. Příspěvek k dějinám moravského sklářství. Zvláštní otisk z Národopisného Věstníku Československého*, roč. 21, 1928, č. 1, s. 1–30.

SVOBODA, Josef František, *Žďárský okres*. (Vlastivěda moravská II. Místopis), Brno 1937, s. 198–199.

SVOBODA, Josef František, *Jihlavský kraj. Novoměstský okres*, (Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy [Díl IV]), Brno 1948.

WOLNY, Gregor, *Die Markgraffschaft Mähren topographiſch, ſtatiſtiſch und historiſch geſchildert, VI. Band, Iglauer Kreis und mährische Enklaven*, Brünn 1842.

ZEMEK, Metoděj – BARTUŠEK, Antonín, *Dějiny Žďáru nad Sázavou II, 1. část, 1618–1784*, Havlíčkův Brod 1962.

Prameny

Cikháj. Oficiální stránky obce. Kulturní památky a zajímavosti. [on-line]. c2006–2017, [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.cikhaj.cz/pro-turisty/kulturni-pamatky/>.

Cikháj. Oficiální stránky obce. Historie. [on-line]. c2006–2017, [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.cikhaj.cz/obcan/obecni-urad/historie/>.

Laboratoř geoinformatiky. I. vojenské (josefské) mapování – Čechy [1764–1783], mapový list č. 200. [online]. c2001–2017, [cit. 2018-2-12]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c200.

Laboratoř geoinformatiky. I. vojenské (josefské) mapování – Morava [1764–1783], mapový list č. 22. [online]. c2001–2017, [cit. 2018-2-12]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m022.

Mapový portál Výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického, v. v. i. Müllerova mapa Čech [1720]. [online]. c2008–2015, [cit. 2017-12-13]. Dostupné z: <http://mapy.vugtk.cz/muller/zoomify.php?rs=2&lg=cze>.

Moravský zemský archiv v Brně, f. F 214, inv. č. 2732, Geometrische Plan (mapa lesů žďárského panství z roku 1796).

Památník národního písemnictví, Umělecké sbírky, bez inventárního čísla. Müllerova rukopisná mapa Čáslavského kraje [1717].

Stránky Josefa Kubely věnované genealogii. Sklářství. [on-line]. c2011, [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: <http://www.kubela.info/>.